

Kompýuter urşy

Category: Haýwanat dünýäsi, Kitapcy, Ylym we tehnologiýa
написано kitapcy | 23 января, 2025
Kompýuter urşy KOMPÝUTER URŞY

Ylmyň we tehnikanyň gün geldigiçe ösýändigi, kämilleşýändigi her birimize aýan bolsa gerek. Hatda bu ugurda asyrymyzyň başyndadır ortasynda ençeme adamlaryň heniz hyýallarynda hem bolmajak derejelere ýetildi, uly-uly üstünlikler gazanyldy. Olaryň üsti bilen geljege seredip, gadymyýete aralaşyp bilindi.

Ynha, şolaryň iň meşhurlarynyň biri-de kompýuter tehnikasydyr. Yöne bu tehnikanyň beýlekilerden artykmaç tarapy hakykaty, takyk zatlary gözläp tapmakdyr. Elbetde, hakykat rüstemdir, belentdir we beýikdir. Onuň nirede we haçan-da bolsa, her bir päsgelçiliği böwsüp orta çykjakdygy belli zat. Häzir hut şol döwür gelip ýetdi we özüniň netijesini hem görkezdi.

Edil häzirki wagtda sekundta millionlarça amallary ýerine ýetirip bilyän super kompýuterler döredildi. Ol kompýuterleriň üsti bilen biri kosmos giňişligine aralaşyp bilyän korabllary dolandyrsa, ýene biri onuň üsti bilen goja zeminiň çuňluklaryndaky nebitdir gaz, altyndyr kümüş ýataklaryny tapyp bilýär. Ýene biri onuň üsti bilen uzaklardaky, ýagny ýeriň aýagujyndaky mähribanyny görse, ýene biri oňa tamdyra çörek ýapdyryp, nahar bişirdýär.

Yöne her bir zadyň öz ýagysy bar diýleni... Biz bu ýerde janly-jandarlardyr jansyz barlyklaryň derdinden däl-de, eýsem ýokardaky gürrüñini eden, has dogrusy, tarypyny ýetiren kompýuterlerimiziň uçraýan dertleriniň üstünde gürrüň etmekçi. Ol hem ýaňy-ýakynda millionlarça adamyň içini juvladan, kompýuterleriň gutulgysyz belasy bolan wirus keselidir. Bu kesel janly-jandarlarda bolşy ýaly, ýuwaş-ýuwaşdan däl-de,

eýsem birnäçe sekundyň içinde kompýuterlere uly zyýan ýetirýär, hatda işlemez ýaly getirýär.

Ine, şeýle wiruslar hem adamzat we haýwanat dünýäsinde gabat gelýän beýleki käbir keseller ýaly, hut adamyň öz eli bilen döredilýär. Şeýle wiruslaryň döredilip, internet arkaly dünýä ýaýradylmagyna kompýuter urşy ("siber savaş" – t.b.) diýip baha berse bolar. Şeýle etmek bilen, käbir adamlar başgalardan ölç almagy maksat edinse, käbirleri özleriniň rüstemligini görkezmek isleýär.

Häzire çenli kompýuter virusynyň iň elhençleriniň biri-de taýwanly Çen Ing-Hau tarapyndan döredilen "Çernobyl" virusydyr.

► ÇERNOBYL WIRUSNY DÖREDEN TAÝWANLY ÇEN ING-HAU BÜTIN DÜNÝÄDEN ÖTÜNC SORAÝAR

"Çernobyl" virusy bilen yüz müňlerçe komýuterdäki maglumatlary bozan we onuň içindäki käbir möhüm enjamlary ulanylma hala getiren Çen Ing-Hau öz döreden programmasynyň munuň ýaly uly zyýan getirjekdiginden bihabar bolandygyny aýdyp, bütin dünýäden ötünç sorady. Öz ýurdunda Derñew býurosy tarapyndan sorag edilen Çen asyl maksadynyň ýöntem antiwirus programmasyny satýan firmalardan ölç almakdygyny aýdýar. Bütin dünýäde yüz müňlerçe kompýuteri işlemez hala getiren Çen polisiýa işgärlerine beren beýannamasında bu virus programmasyny heniz talypka döredendigini habar berdi. Habarlaşma inženeri bolan 24 ýaşly Çen şu wagt hökmany harby gullukda. Çekinjeň häsiyetli Çen virus programmasyny Tating tehnologik institutynda talypka döredendigini, emma ol virusyň ýetiren zyýanyna diýseň gyanýandygyny aýdýar (ynanar ýaly zatmy?.. – t.b.)

Polisiýa işgärleri bolsa geçiren sorag işlerinden soň: "Ol jenaýatçy däl, čünki, häzire çenli hiç kim onuň üstünden arz etmedi. Eger günäli bolsa, arz ederdiler. Biziň-de bu virus bilen baglanyşykly bilyän zatlarymız daşary ýurt agentlikleriniň berýän habarlary" diýip, Çeniň günäsizdigini öñe sürýärler (diňe şunuň özi-de sizi iňkise giderse gerek... – t.b.) Emma Çen virusy internet arkaly bilgesleýin ýaýradanlygy üçin hem günükärlenýär. Bu jenaýat işiniň jezasy bary-ýogy 3

ýyl. Taýwanda wirusyń ýetiren zyýanlary bilen baglanyşykly polisiýa ýekeje arza hem gowuşmandyr.

1986-njy ýylda bolup geçen Çernobyl pajgasynyň bolan gününe gabat gelýän 26-njy aprelde öz güýjüne giren virus ätiýaçlyk çärelerini geçirmedik ýurtlara ýaramaz täsir etdi. Hytaý, Hindistan, Günorta Koreýa, Bangladeş we Orta Gündogar ýurtlary göçürme ýazgylaryň giňden ýaýran we antiwirus programmalarynyň kän bir ulanylmaýan ýerleri hökmünde tanalýar.

"Çernobyl" wirusyny döreden Çen haýsydyr bir şikaýat esasynda günäkärlenmeýändigi üçin Taýwanda ony sorag etmek bilen çäklenilse, mundan birnäçe aý ozal ABŞ-da "Melissa" wirusyny döreden Dawid Simiç derrew göz astyna alyndy. Sorag edilmegi dowam edýän Simičiň günäkärligi belli bolsa, 40 ýyl tussaglykda saklanar.

► "ÇERNOBYL" WIRUSY HAÝSY DÖWLETLERE NÄÇERÄK ZYÝAN ÝETIRDIKÄ?

■ Hytaý:

Resmi maglumatlara görä 100 müñden gowrak kompýuter wirusyń täsirine uçrapdyr.

■ Günorta Koreýa:

Belli bir resmi maglumat ýok. Emma wirusyń 250 müñ şahsy kompýutere täsir edendigi we 250 million dollarlyk zyýan ýetirendigi çaklanylýar.

Komýuterlerdäki bahasy hiç bir zat bilen ölçenilip bilinmejek gymmatly maglumatlar bolsa diýseň kändir. Sud işlerine degişli käbir delilleriň we tutaryklaryň şol virus zerarly ýok bolandygy hem habar berilýär.

■ Hindistan:

30 müñden gowrak kompýutere zyýan ýetipdir. Olaryň içinde industriýa pudaklaryna, banklara we maliýe guramalaryna ummasyz zyýan ýetendigi ýörite hünärmenler tarapyndan habar berilýär.

■ Türkiýe:

Banklar, howpsuzlyk gullugy, harby mekdepler, TRT (Türkiýäniň döwlet telewideniye we radioýaýlymlar birleşigi), resmi we hususy guramalardyr şereketler-de wirusdan öz "paýlaryny" aldy. Anyk we resmi maglumat ýokdugyna garamazdan, onuň 300 müňe ýakyn komýuteriň içindäki maglumatlary ýok edendigi çak edilýär.

■ Birleşen Arap Emirlikleri:

Ýurtdaky kompýuterleriň 5-10 prosentiniň zyýan çekendigu habar berilýär.

■ ABŞ:

Ýurduň käbir sebitlerine öz täsirini ýetiripdir.

Onçakly uly bolmasa-da, biziň ýurdumyzdaky komýuterleriň-de yüzlercesi "Çernobyl" wirusyndan "paýyny" aldy. Bu wirusyň beýleki viruslardan tapawutly tarapy kompýuterlere internetiň üsti bilen girip, öz bellenilen wagty gelip ýetýänçä, güýje girmän, gizlenip ýatmagydyr. Ol kompýuterlerdäki sagat programmasyna görä taýýarlanyp, 26-njy aprelde sagat 00:00-da güýje girdi. Şonuň üçin-de bu virus giren kompýuterine edil şol wagt açık duran-da bolsa, ölçürilgi-de bolsa öz täsirini ýetirdi.

"Adalat" gazeti, 1999 ý.

Hanguly GULLYN. Ylym we tehnologiya